

ПОДОЛАННЯ ВПЛИВУ РОСІЙСЬКИХ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОПЕРАЦІЙ НА ФОРМУВАННЯ НЕГАТИВНОГО СПРИЙНЯТТЯ НАТО СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Кирпичник Р. І.,

аспірант кафедри політології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ORCID ID: 0000-0002-3729-4968

rus97lan@ukr.net

У даному дослідженні проаналізовано багаторічну російську інформаційно-диверсійну діяльність в Україні, метою якої було і є формування негативного сприйняття серед населення думки щодо членства України в НАТО. Прослідковано основний процес реалізації даних інформаційних кампаній, а також психологічні методи впливу на різні верстви населення. Аналізуючи факти російської інформаційної війни проти України, після здобуття незалежності у 1991 році можна прослідкувати, що всі диверсійні завдання як то інформаційні, економічні, енергетичні, а починаючи з 2014 року і військові мали на меті кінцеву ціль недопущення вступу України до НАТО. Повномасштабне російське вторгнення в Україну в 2022 році, відкрило перед нами нові виклики у виявленні російських ІПСО. Триваюча війна за вільне майбутнє України, яке не може бути реалізоване в сформованих геополітичних реаліях без вступу в НАТО, ставить перед нами завдання швидко реагувати та протидіяти інформаційним атакам, які як показує спостереження перейшли у більш витонченіший рівень, що в умовах повномасштабної війни є такими ж небезпечними як масований ракетний обстріл. Беручи до уваги всі фактори які впливають на проблематику даної теми, ми спробуємо детально розглянути кожен період інформаційних атак починаючи зі здобуття Україною незалежності, а також приділимо особливу увагу роботі російського ІПСО з 24 лютого 2022 року. Основні цілі даного дослідження, полягають у всебічному розкритті фактів діяльності російських підрозділів інформаційно-психологічних спецоперацій з метою всебічного спотворення дійсності, та формуванні хибної думки серед населення щодо відносин між Україною та НАТО. Основною темою російської пропаганди перед повномасштабним вторгненням, була теза про так зване «НАТО на кордоні», що нібито агресивний блок в притул наблизився до кордонів РФ, та з дня на день має напасти, використовуючи Україну яка до того не являється членом Альянсу як плацдарм для послідуєчої «агресії». Після безпосереднього нападу, російські ІПСО почали розвивати наратив про «боягузливе НАТО», що Альянс злякався і відкрито у війну на стороні України ніколи не вступить, а також формуючи хибну думку серед населення України, що такого Альянсу їй не потрібно, а «краще» було б прийняти позаблоковий статус та примарні гарантії безпеки, які як показує сформована реальність по великому рахунку не вартують нічого. Кінцевою метою даного дослідження є доведення безальтернативності для України вступу до НАТО, як єдиної гарантії існування як незалежної держави.

Ключові слова: НАТО, інформаційна війна, ІПСО, російсько-українська війна.

Постановка проблеми. Повномасштабній російській агресії з 24 лютого 2022 року передувала колосальна по масштабу інформаційна кампанія, а початок її почався задовго до подій 2014 року. Зі здобуттям незалежності, шлях України до НАТО пережив багато драматичних подій, російська агентура в Україні докладала колосальних зусиль, щоб цей шлях ніколи не відбувся. Через фінансування проросійських партій, введенню своїх агентів впливу на стратегічні посади в структурі державної влади та інформаційної війни яка в 2014 році переросла у військову агресію з окупацією Криму та початком бойових дій на Донбасі, питання щодо членства в НАТО стало ще більш віддаленим. Країна агресор ніколи не приховувала своїх намірів по відношенню до України як незалежної держави, в планах російського керівництва головною цілю було і залишається відновлення СРСР з повною

ліквідацією України як держави з подальшими репресіями проти українців. Єдиним шляхом утвердження власної національної безпеки для України є вступ до НАТО, та членство в якому після відвоювання міжнародно визнаних кордонів повинно стати завершальним етапом новітньої російсько-української війни. Аналізуючи дослідження українських вчених присвячених даній проблематиці варто відзначити праці: Беззуб І, Вонсович О, Коцур Л, Мелещенко Т, Волошин І та інші.

Мета статті – аналіз та оцінка основних фактів та методів російського інформаційно-психологічного впливу на населення в Україні з метою формування негативного сприйняття вступу України до НАТО.

Виклад основного матеріалу. Формування негативного образу НАТО спочатку в радянській, а потім і російській пропаганді бере свій початок з утворення даного Альянсу у 1949 році. На протязі усієї Холодної війни між СРСР та демократичними країнами Заходу, серед населення Радянського союзу йшла пропаганда метою якої було укорінити в суспільній думці образ «агресивного» блоку винуватця всіх бід простого народу. Незважаючи на всі намагання радянської пропаганди, НАТО не тільки пережило саму «імперію зла», а і розширило свої демократичні цінності безпеки на майже всю колишню територію радянського впливу. Варто відзначити, що з самого свого існування НАТО постійно вивчало радянську, а потім і російську пропаганду, тим самим виробивши ефективні способи їхньої протидії. Спільний координаційний центр по інформаційній політиці постійно аналізує всі виклики які стоять перед Альянсом, постійна координація і підтримка союзників ось головні принципи НАТО (Соскін, 2008).

Відкрита російська агресія відкрила перед багатьма українцями вже цілком очевидну істину, що інформаційна складова цієї війни є не менш небезпечна для майбутнього нашої країни, ніж російські ракети. Інформаційні атаки не забирають життя як це роблять ракетні удари по цивільному населенні, але калічать свідомість громадян і деформують суспільну думку. З боку агресора спостерігається ведення широкомасштабної інформаційної кампанії, спрямованої на встановлення (відновлення) контролю над Україною, утримання її в зоні свого впливу, знищення української державності та запобігання у такий спосіб фактичній ліквідації російського імперського проекту.

З самого початку проголошення незалежності України, російська пропаганда почала формувати нові антинаївські міфи, спираючись на здобуті багатотисяч комплексів в українському суспільстві, та відсутність чіткої програми інформаційної безпеки на державному рівні, процес приєднання суттєво сповільнився (Джердж, 2006).

Як було зазначено у дослідженні української суспільної думки про НАТО, в 2006 році це питання дуже залежить від ситуативних змін у політиці та дій медіа, чого тільки вартує той факт, що до 2014 року в українському телебаченні були присутні російські пропагандистські канали, а також до самого повномасштабного вторгнення, контрольовані російськими агентами впливу медіа. Також в даному дослідженні було наголошено, що в Україні поширене існування взаємонесумісних геополітичних орієнтацій тобто можливість існування суперечливих ідей одночасно в світогляді одних і тих же громадян (Палій, 2006).

Сотні років репресій та пропаганди не могли пройти безслідно для простого українця, навіть такі загальні національні риси як прагнення до свободи та державного суверенітету за який наш народ боровся не одне століття, використовувались російською пропагандою, як вдала маніпуляція. Суть її полягала в тому, що ось тільки здобувши незалежність, українці знову можуть потрапити в новий стан «залежності» вже в НАТО. Як відомо НАТО є військово-політичним альянсом мета якого захист демократичних цінностей, сам вступ в цей блок передбачає відповідність певним критеріям і це не тільки військові питання, а і питання демократичних свобод громадян. Від початку російської агресії НАТО послідовно дотримувалося чіткої позиції щодо цілковитої підтримки суверенітету і територіальної цілісності України в межах міжнародно визнаних кордонів. Держави члени Альянсу негайно засудили і відтоді неодноразово неухильно заявляли, що ніколи не визнають незаконну і нелегітимну анексію Криму росією. З 2014 року генеральний секретар Альянсу Єнс Столтенберг повторює це чи не на кожній публічній зустрічі або пресконференції.

З метою просування антинаївської пропаганди РФ використовує ЗМІ, соціальні мережі, наукову та художню літературу, поширеною є практика антинаївських висловлювань від агентів впливу та проросійських політичних сил і політиків. У цьому контексті можливості сучасної російської пропаганди є значно ширшими завдяки сучасним інформаційним технологіям, які роблять суспільство ще відкритішим та уразливішим. Велику роль для російських ІПСО відіграє YouTube, де ще до початку повномасштабного вторгнення почалось створення проектів «хороших руских», так званих «ліберальних блогерів» мета яких сформувати у пересічного українця уявлення про існування так званої опозиції режиму Путіна в середині РФ, а також намагання зняти відповідальність з російського суспільства за розв'язану війну. Аналіз так званих «хороших руских» та їхньої діяльності в інформаційному просторі показує, що російське ІПСО завжди активно працює з тими хто сумнівається, посилаючи двохзначні меседжі аудиторії, мета всіх цих заходів змусити українців сумніватись у правильності вибору євроатлантичного курсу держави.

Щоб краще зрозуміти всю підступність російської антинатівської пропаганди, варто відзначити, що її наративи проникли у всі ключові аспекти суспільної свідомості українців. В Україні завжди було присутнє проросійське населення, але цей маргінальний прошарок по великому рахунку не є цікавим для даного дослідження, по своїй сутті це є найбільш примітивний об'єкт для російської пропаганди і вплив на нього не потребує великих зусиль. Найбільш небезпечними цілями російських ІПСО були і залишаються саме свідомі частина населення, які як відомо завжди були рушійною силою усіх позитивних змін в Україні. Набуті національні комплекси добре досліджуються ворогом і тим самим, є вкрай небезпечним знаряддям пропаганди. Одним із таких прикладів є наратив російських ІПСО про «особливий шлях України», він є абсолютно співзвучним з російською внутрішньою пропагандою для власного населення про «особий путь росії». Мета даного прийому є маніпулювання емоціями свідомого українського населення на потребі визнання великої боротьби України за власну незалежність, та посиленні хибної думки, що в сучасних реаліях можлива сильна позаблокова Україна незалежна ні від кого. Як показує сучасна геополітична реальність, навіть такі великі держави як США вкрай залежні від союзників і створення НАТО яскравий тому приклад, коли країни об'єднуються заради захисту своїх цінностей це завжди має більш сильніший результат. Дуже яскраво це проявилось саме в перші місяці повномасштабного вторгнення, коли російські війська почали зазнавати поразки на Київському, Чернігівському та Сумському напрямках. Саме тоді почалась інформаційна кампанія про «боягузливе» НАТО, яке відмовилось закривати небо над Україною і по великому рахунку залишила країну на призволяще. Маємо яскравий приклад маніпулювання та підміни понять, по перше про безпеку повномасштабного вторгнення офіційні особи Альянсу попереджали українське керівництво ще з осені 2021 року, по друге Україна не являється країною НАТО і 5 стаття колективної безпеки не може бути застосована по відношенню нашої країни. З самого початку агресії НАТО повністю підтримало Україну, розпочавши поставку озброєння та гуманітарної допомоги, тисячі бійців ЗСУ проходять підготовку в країнах Альянсу готуючись до звільнення окупованих територій.

Продовження російських ІПСО під час повномасштабного вторгнення супроводжувалось такими тезами як: НАТО пообіцяв росії не розширюватися на Схід, але згодом порушив свої зобов'язання, що Альянс постійно здійснює антиросійські провокації та наближається до російських кордонів. Другий вічний наратив про «фінляндизацію» України який використовується в порівнянні з нейтральним статусом Фінляндії, повністю вижив себе у зв'язку з приєднанням країни до НАТО у 2023 році, знищивши також пропагандистську тезу про «НАТО на кордоні», так як кордон з Альянсом і росією тепер на 1270 км більший ніж до вторгнення. Також «загроза НАТО» використовується для виправдання початку повномасштабної війни (наприклад, теза, що Україна в разі членства в НАТО збройним шляхом спробувала би повернути Крим) та воєнних поразок (росія воює з НАТО, а не з Україною). Антинатовські фейки росія поширює не лише всередині країни, а й на Заході, намагаючись переконати бодай когось із європейців, що її змусили напасти на Україну.

Подолання впливу російських ІПСО повинно стати ключовим завданням для програми національної безпеки. Починаючи з 2014 року готовність громадянського суспільства боротись за євроатлантичне майбутнє України була центральним складником солідарності та підтримки України з боку Альянсу. У квітні 2014 року група цивільних фахівців НАТО відвідала Київ з метою надання порад керівництву України щодо планування на випадок непередбачуваних ситуацій, а також вироблення заходів кризового реагування в галузі захисту життєво важливої енергетичної інфраструктури і цивільного населення. Нині співпраця Україна – НАТО в галузі інформування цивільного суспільства щодо захисту зосереджено на вдосконаленні національних спроможностей у галузі готовності та стійкості цивільного суспільства в протистоянні інформаційним загрозам шляхом обміну набутим досвідом і передовими методиками й надання експертних порад. Український уряд і НАТО надають особливого значення інформуванню громадськості про відносини Україна – НАТО і переваги, які забезпечує співпраця з Альянсом у контексті процесу реформування в Україні. Країни члени Альянсу співпрацюють з керівництвом України, прагнучи підвищити обізнаність населення з сучасним НАТО і роз'яснити, у чому полягають відносини Україна – НАТО (Тодоров, 2014).

НАТО також надає консультативну і фінансову допомогу з метою сприяння розбудові потенціалу українського уряду в галузі громадської дипломатії, відносин з медіа і стратегічних комунікацій. НАТО, зокрема, підтримує Український кризовий медіацентр і газету «Київ пост» у їхніх зусиллях з надання вірогідної і правдивої інформації щодо подій бойових дій з російськими військами, забезпечуючи достовірну інформацію та обізнаність в суспільстві. 2 вересня 2015 року підписано Дорожню карту партнерства в галузі стратегічних комунікацій. Її підписали секретар РНБО України Олександр Турчинов і генеральний секретар НАТО Енс Столтенберг. Документ передбачає надання українській владі допомоги в галузі стратегічних комунікацій шляхом забезпечення краще структурованої консультативної підтримки на тривалу перспективу, а також підготування і обміну досвідом у цій галузі. Протягом 2015 і 2016 рр. у межах Річної національної програми (РНП) Україна і НАТО

запроваджували діалог з юридичних питань на рівні експертів, маючи на меті забезпечити належну юридичну базу взаємно узгоджених заходів співробітництва. Порушувалися, зокрема, такі питання, як статус Представництва НАТО в Києві; поточне запровадження Угоди про статус сил, які беруть участь у заходах ПЗМ; реалізація проектів Цільових фондів за програмою «Наука заради миру і безпеки» в Україні; а також інші аспекти, які становлять спільну зацікавленість.

Висновки. Спираючись на аналіз вище зазначених фактів ми можемо прослідкувати та чітко надати ясність цілям російських ІПСО в Україні. Починаючи з початком відновлення незалежності та триваючою повномасштабною агресією, цими цілями були і залишаються формування негативної думки серед населення щодо євроатлантичного курсу нашої держави. Використовуючи соціальні мережі, ЗМІ та агентів впливу довгий час російській пропаганді вдавалося впливати на суспільні настрої, переслідуючи більш агресивні плани щодо ліквідації української держави. Звільняючи окуповані території, українське суспільство повинно також звільнитись від інформаційної окупації. Інтеграція та набуття повноправного членства в НАТО як єдиної гарантії незалежності та безпеки України повинна стати програмою максимум та завершальним фактором перемоги у війні.

Курпчнык R. Overcoming the influence of Russian information and psychological operations on the formation of a negative perception of NATO among the population of Ukraine

In this study, the Russian information and subversive activity for many years in Ukraine was analyzed, the purpose of which was and is the formation of a negative perception among the population of the opinion regarding Ukraine's membership in NATO. The main process of implementation of these information campaigns, as well as psychological methods of influence on different segments of the population, were followed. Analyzing the facts of the Russian information war against Ukraine, after gaining independence in 1991, it can be observed that all subversive tasks, such as informational, economic, energy, and since 2014, the military, had the ultimate goal of preventing Ukraine from joining NATO. The full-scale Russian invasion of Ukraine in 2022 has opened up new challenges for us in detecting Russian IPSO. The ongoing war for the free future of Ukraine, which cannot be realized in the established geopolitical realities without joining NATO, presents us with the task of quickly reacting and countering information attacks, which, as observations show, have moved to a more sophisticated level, which in the conditions of a full-scale war are the same as dangerous as massive rocket fire. Taking into account all the factors that affect the issue of this topic, we will try to consider in detail each period of information attacks starting with Ukraine's independence, and we will also pay special attention to the work of the Russian IPSO from February 24, 2022. The main goals of this study are to comprehensively disclose the facts of the activities of the Russian units of information and psychological special operations with the aim of comprehensively distorting reality, and forming a false opinion among the population regarding relations between Ukraine and NATO. The main topic of Russian propaganda before a full-scale invasion was the thesis about the so-called «NATO on the doorstep», that the allegedly aggressive bloc has approached the borders of the Russian, and from day to day it must attack, using Ukraine, which is not yet a member of the alliance, as a springboard for subsequent «aggression». After the direct attack, the Russian IPSO began to develop a narrative about «cowardly NATO», that the alliance was afraid and would never openly enter the war on the side of Ukraine, and also forming a false opinion among the population of Ukraine that it did not need such an alliance, but that it was «better» to accept non-aligned status and illusory security guarantees, which, as reality shows, are largely worthless. The ultimate goal of this study is to prove that there is no alternative for Ukraine to join NATO, as the only guarantee of existence as an independent state.

Key words: NATO, information war, IPSO, Russian-Ukrainian war.

Література:

1. Палій О. Навіщо Україні НАТО?, Київ: Дніпро, 2006. 144 с
2. Джердж С. Безпідставність міфів щодо НАТО та шляхи їх подолання в контексті європейського досвіду. *Економічний часопис – XXI*. 2006. № 1–2, 17–19 с.
3. Вступ до НАТО – стратегічний вибір України / за ред .О.І .Соскіна. Київ: Інститут трансформації суспільства, 2008. 192 с.
4. Тодоров І. Історичні, геополітичні та політико-правові засади співробітництва України і НАТО. *Незалежний культурологічний часопис «І»*. 2014. № 77, 84–108 с.
5. Павлов О. Помста як комплекс меншовартості та чинник Російської війни проти України (2014–2022 роки). *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2022. № 36, 130–135 с. DOI: <https://doi.org/10.32837/apfs.v0i36.1124>.

6. Jaitner M. Russian Information Warfare: Lessons from Ukraine. Cyber war in perspective: Russian aggression against Ukraine, Tallinn: NATO CCD COE Publications. 2015. № 10, pp. 87–94
7. Jacuch A. Countering Hybrid Threats: Resilience in the EU and NATO's Strategies, *The Copernicus Journal of Political Studies*. 2020. № 1, pp 5-26.
8. Harding L. *Invasion: Russia's Bloody War and Ukraine's Fight for Survival*, London: Guardian Faber, 2022.
9. Гібридна війна Росії: виклик і загроза для Європи. URL: http://razumkov.org.ua/images/Material_Conference/2016_12_14/GIBRID-WAR-FINAL-1-1.pdf (дата звернення: 20.05.2023).
10. Рецепт від НАТО як боротися із дезінформацією. *Інтернет Свобода*: веб-сайт. URL: <https://www.netfreedom.org.ua/article/recept-protidii-dezinformaciyi-vid-nato> (дата звернення: 20.05.2023).

References:

1. Palii O. (2006). *Navishcho Ukraini NATO?* [Why does Ukraine need NATO?] Kyiv. Dnipro. [in Ukrainian].
2. Dzherdzh S. (2006). Bezpidstavnist mifiv shchodo NATO ta shliakhy yikh podolannia v konteksti yevropeiskoho dosvidu [The groundlessness of myths about NATO and their ways overcoming in the context of the European experience]. *Ekonomichnyi chasopys – XXI* [Economic journal – XXI], № 1/2, 38–39. [in Ukrainian].
3. Soskin O. (2008). *Vstup do NATO – stratehichniy vybir Ukrainy* [Joining NATO is Ukraine's strategic choice] Kyiv. Instytut transformaciyi suspilstva. [in Ukrainian].
4. Todorov I. (2014). Istorychni, heopolitychni ta polityko-pravovi zasady spivrobitnytstva Ukrainy i NATO [Historical, geopolitical and political and legal foundations of cooperation between Ukraine and NATO]. *Nezalezhnyi kulturolohichniy chasopys «Yi»* [Independent cultural journal «Yi»], 77, № 84–108. [in Ukrainian].
5. Pavlov O. (2022) Pomsta yak kompleks menshovartosti ta chynnyk Rosijskoyi vijny proty Ukrayiny (2014–2022 roky) [Revenge as an inferiority complex and a factor in the Russian war against Ukraine (2014–2022)]. *Aktualni problemy filosofiyi ta sociologiyi*. [Actual problems of philosophy and sociology], 36, , № 130–135. doi: <https://doi.org/10.32837/apfs.v0i36.1124>. [in Ukrainian].
6. Jaitner M. (2015) *Russian Information Warfare: Lessons from Ukraine. Cyber war in perspective: Russian aggression against Ukraine*, Tallinn: NATO CCD COE Publications. №. 10, 87–94.
7. Jacuch A. (2020) Countering Hybrid Threats: Resilience in the EU and NATO's Strategies, *The Copernicus Journal of Political Studies*. №. 1, 5–26. [in English].
8. Harding L. (2022) *Invasion: Russia's Bloody War and Ukraine's Fight for Survival*, London: Guardian Faber.
9. Gibrydna vijna Rosiyi: vyklyk i zagroza dlya Yevropy [Russian hybrid war: a challenge and a threat to Europe]. Retrieved from http://razumkov.org.ua/images/Material_Conference/2016_12_14/GIBRID-WAR-FINAL-1-1.pdf [in Ukrainian]. (2023,May,20).
10. Recept vid NATO yak borotysya iz dezinformaciyeyu [NATO's recipe for combating disinformation]. *Internet Svoboda*. Retrieved from <https://www.netfreedom.org.ua/article/recept-protidii-dezinformaciyi-vid-nato> [in Ukrainian]. (2023,May,20).

Стаття надійшла до редакції 26.05.2023

Стаття рекомендована до друку 13.06.2023